

JOLANTA JORDAN-WECHTA
MARZENA SZAFIŃSKA-CHADALA

Systemy informatyczne w bibliotekach szkolnych

Wspomaganie szkół i placówek oświatowych

Z rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych (Dz.U. poz. 369) wynika, że do nowych zadań bibliotek pedagogicznych należy m.in. organizowanie i prowadzenie wspomagania:

- szkół i placówek w realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych, w tym w wykorzystaniu technologii informacyjno-komunikacyjnej,
- bibliotek szkolnych, w tym w zakresie organizacji i zarządzania biblioteką szkolną.

Wspomaganie polega na:

1. zaplanowaniu i przeprowadzeniu w związku z potrzebami szkoły lub placówki działań, mających na celu poprawę jakości pracy szkoły lub placówki, obejmujących:

- a) pomoc w diagnozowaniu potrzeb szkoły lub placówki,
- b) ustalenie sposobów działania prowadzących do zaspokojenia potrzeb szkoły lub placówki,
- c) zaplanowanie form wspomagania i ich realizację,
- d) wspólną ocenę efektów realizacji zaplanowanych form wspomagania i opracowanie wniosków z ich realizacji;

2. organizowaniu i prowadzeniu sieci współpracy i samokształcenia dla nauczycieli, którzy w zorganizowany sposób współpracują ze sobą w celu doskonalenia swojej pracy, w szczególności przez wymianę doświadczeń.

Biblioteki pedagogiczne realizują wspomaganie szkół i placówek w wykonywaniu zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych oraz wspo-

maganie bibliotek szkolnych, w sposób określony w rozporządzeniu, od dnia 1 stycznia 2016 r. obowiązkowo. Do 31 grudnia 2015 r. wskazane zadania biblioteki mogły realizować fakultatywnie.

W ramach wspomagania szkół i placówek oświatowych Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. M. Grzegorzewskiej w Zielonej Górze realizuje następujące formy wsparcia:

- organizuje spotkania instrukcyjno-metodyczne, np.: *Forum Bibliotek Szkolnych Województwa Lubuskiego*,
- wykorzystuje nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne (TIK) przy realizacji spotkań edukacyjno-profilaktycznych dla środowiska oświatowego, np.: *Dzień Bezpiecznego Internetu (DBI)*,
- inspiruje i prowadzi działalność edukacyjną i kulturalną: spotkania literackie (np.: *Pieka i raje Marka Hłaski*), bibliotekarskie festiwale kulinarne (np.: *Wybieram kuchnię polską*) oraz różnego rodzaju warsztaty (np.: *decoupage*),
- współpracuje ze środowiskiem oświatowym: spotkania z nauczycielami (np.: *Mistrzowie nie odchodzą*),
- organizuje wystawy (np.: *Edukacja przez zabawę*),
- sporządza tematyczne zestawienia bibliograficzne na wskazany temat (np.: *Bezpieczeństwo ucznia w szkole*),
- przeprowadza lekcje biblioteczne dla uczniów oraz zajęcia edukacyjne dla przedszkolaków,
- inicjuje i propaguje edukację czytelniczną i medialną,
- udziela konsultacji i instruktażu metodycznego dla nauczycieli bibliotekarzy bibliotek szkolnych,

- współorganizuje ogólnopolskie akcje czytelniczko-edukacyjne: (np.: *Narodowe Czytanie, Cała Polska czyta dzieciom, Wielka Liga Czytelników, Bezpieczne wakacje, Książki naszych marzeń, Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa*),

- bierze udział w lokalnych wydarzeniach edukacyjnych: konkursach literackich (np.: *Festiwal Życia – Oddam serce w czyste ręce*) i matematycznych (np.: *Baśń Matematyczna*),

- promuje ideę Otwartych Zasobów Edukacyjnych (OZE).

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. M. Grzegorzewskiej przygotowała ofertę wspomagania dla nauczycieli, studentów, uczniów i przedszkolaków obejmującą kilkadziesiąt tematów, która dostępna jest na stronie internetowej.

Budowanie efektywnego systemu wspomaganiania szkół i placówek oświatowych wymaga działań o charakterze strategicznym. By poprawić jakość kształcenia niezbędne jest długoterminowe planowanie i stawianie sobie nowych celów.

Naturalną przestrzenią aktywności biblioteki jest inspirowanie dialogu dotyczącego spraw oświatowych. Bardzo ważna jest wspólna praca bibliotek pedagogicznych, ośrodków doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych ze szkołami, a także rozmowy prowadzone z dyrektorami szkół, nauczycielami, uczniami i ich rodzicami.

SYSTEMY INFORMATYCZNE W BIBLIOTEKACH SZKOLNYCH

Adresem funkcjonowania każdej biblioteki jest czytelnik. Biblioteki szkolne są szczególnym miejscem, ponieważ służą pomocą w zdobywaniu wiedzy oraz poszukiwaniu i rozwijaniu indywidualnych zainteresowań uczniów. Ich działalność winna być tak ukierunkowana, by spełnić potrzeby i oczekiwania jej współczesnych użytkowników, tzw. „cyfrowych tubylców” („digital native”).

Podniesienie jakości pracy biblioteki szkolnej możliwe jest poprzez profesjonalną standaryzację i automatyzację usług oraz zdalny dostęp do baz danych, czyli przyjazny użytkownikom, profesjonalny biblioteczny system informatyczny. Każdy nauczyciel bibliotekarz, tzw. cyfrowy imigrant („digital migrant”) musi umieć posługiwać się nowoczesnymi narzędziami TIK, by – wirtualnej przestrzeni – być przewodnikiem „cyfrowych tubylców” w poszukiwaniu i selekcjonowaniu potrzebnej im wiedzy.

Mając na względzie troskę o edukacyjny sukces uczniów – podniesienie poziomu motywacji i zaangażowania w pogłębianie wiedzy – Pedagogicz-

na Biblioteka Wojewódzka im. M. Grzegorzewskiej w Zielonej Górze przeprowadziła badania nt. „**Systemów informatycznych w bibliotekach szkolnych**”, których celem było poznanie aktualnych systemów informatycznych w bibliotekach szkolnych południowej części województwa lubuskiego.

METODOLOGIA BADAŃ

Narzędzie badawcze zostało zaprojektowane w postaci kwestionariusza ankiety internetowej, wypełnianej samodzielnie przez respondentów. Kwestionariusz ankiety składał się z 19 pytań. Na wstępie znalazły się pytania otwarte o charakterze identyfikacyjnym: dane adresowe (nazwa i adres szkoły), położenie administracyjne placówki (nazwa powiatu) oraz dane personalne (nazwisko dyrektora szkoły i kierownika biblioteki). Następnie zapytano respondentów o warunki pracy (ilość etatów w bibliotece szkolnej, ilość (uczniów) czytelników biblioteki i wielkość księgozbioru). Poproszono również o podanie informacji związanej z działalnością biblioteczną (ilość wypożyczeń w ciągu roku i procent uczniów korzystających z biblioteki). Na zakończenie tej części zwrócono się z prośbą o podanie daty wypełnienia kwestionariusza.

Część zasadniczą ankiety stanowił zbiór pytań związany z systemami informatycznymi w bibliotekach szkolnych. Zdecydowana większość pytań tej części miała charakter zamknięty, alternatywne i składała się z dwóch przeciwstawnych sobie odpowiedzi typu tak lub nie, z których respondent mógł wybrać tylko jedną.

Badanie przeprowadzono w miesiącach grudzień 2014 r. oraz styczeń-marzec 2015 r., wśród nauczycieli bibliotekarzy szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z rejonu miasta Zielonej Góry oraz 6 powiatów województwa lubuskiego: zielonogórskiego, krośnieńskiego, nowosolskiego, wschowskiego, żagańskiego i żarskiego.

ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ

Do szkół i placówek oświatowych południowej części województwa lubuskiego wysłano 322 ankiety, na które odpowiedziało 74 respondentów (23%). Ankiety kierowano do szkół, a odpowiedzi zwrotne przychodziły z bibliotek, które często obsługują więcej niż jedną szkołę. Dlatego też procentowy udział odpowiedzi zwrotnych jest daleko wyższy niż wskazują na to dane liczbowe.

Wśród etapów edukacyjnych objętych przez bibliotekę szkolną wyróżnić można 52 biblioteki,

które obsługiwały wyłącznie jedną szkołę (20 szkół podstawowych, 17 szkół ponadgimnazjalnych i 15 gimnazjalnych) oraz 22 biblioteki, które zaspokajały potrzeby więcej niż jednej placówki oświatowej (7 szkół podstawowych i gimnazjalnych, 6 przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjalnych, 4 szkoły podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne oraz 3 przedszkola i szkoły podstawowe, a także 2 szkoły gimnazjalne i ponadgimnazjalne).

Biorąc pod uwagę położenie administracyjne bibliotek szkolnych najczęściej kwestionariuszy ankiet wysłano do placówek oświatowych powiatu żarskiego (71, tj. 22%), żagańskiego (58, tj. 18%) i zielonogórskiego (50, tj. 16%), następnie do powiatu nowosolskiego (40, tj. 12%), miasta Zielona Góra (39, tj. 12%) oraz powiatu krośnieńskiego (34, tj. 11%) i wschowskiego (30, tj. 9%).

Analiza wyników badań wykazała, iż ankieta z największym zainteresowaniem spotkała się wśród nauczycieli bibliotekarzy powiatu zielonogórskiego (20; tj. 27% odpowiedzi), żarskiego (16, tj. 22%) i żagańskiego (13, tj. 18%). W dalszej kolejności odnotowano powiat nowosolski (8, tj. 11% odpowiedzi), miasto Zielona Góra (7, tj. 9%), powiat wschowski (6, tj. 8%) oraz krośnieński (4, tj. 5%).

W badaniu poproszono respondentów o podanie ilości etatów w bibliotece szkolnej. Analizując odpowiedzi, należy stwierdzić, że najczęściej, bo aż 47 (64%) ankietowanych placówek posiada wyłącznie jeden etat nauczyciela bibliotekarza, 15 (20%) bibliotek ma mniej niż jeden etat dla nauczyciela bibliotekarza, 7 (10%) badanych placówek dysponuje dwoma etatami, natomiast w 4 (5%) szkołach istnieje mniej niż dwa etaty nauczycieli bibliotekarzy.

Dane dotyczące liczby (uczniów) czytelników biblioteki szkolnej wskazują, iż oscylują one w granicach od 45 do 712 użytkowników. Najwięcej czytelników, od 601 do 712 osób, posiada jedynie 5 (7%) bibliotek szkolnych. Identyfikacja liczba 5 (7%) bibliotek ma od 501 do 600 uczniów korzystających ze zbiorów. Kolejno, od 401 do 500 czytelników ma 7 (9%) bibliotek, a od 301 do 400 użytkowników korzystało z 16 (22%) bibliotek. Jeszcze mniej czytelników, w przedziale od 201 do 300 osób, odwiedza 13 (18%) badanych bibliotek, a aż z 18 (24%) placówek korzysta jedynie od 101 do 200 uczniów. Najmniej, bo poniżej 100 uczniów jest czytelnikami 10 (13%) badanych bibliotek szkolnych.

Kolejne pytanie dotyczyło wielkości księgozbioru w bibliotece. Największym księgozbiorem, powyżej 25 tys. wol., dysponują 3 (4%) biblioteki szkolne. Również 3 (4%) badane biblioteki posiadają zbiór książek w granicach 20 001-25 000 wol.

Księgozbiór liczący od 15 001 do 20 000 wol. oferuje swoim czytelnikom 5 (7%) placówek, a zbiór w przedziale od 10 001 do 15 000 wol. posiadają 23 (31%) biblioteki szkolne. Identyfikacja liczba bibliotek, czyli 23 (31%), ma zbiór liczący od 5001 do 10 000 wol. Stosunkowo dużo badanych bibliotek szkolnych, bo aż 15 (20%), dysponuje małym księgozbiorem, liczącym od 501 do 5000 wol.

Odnosząc się do następnego pytania, które było związane z ilością wypożyczeń w ciągu roku, należy stwierdzić, iż najczęściej, bo prawie 12 tys. wypożyczeń przypada tylko na 1 (1%) bibliotekę. W granicach od 5 tys. do 10 tys. wypożyczeń zanotowano w 3 (4%) badanych bibliotekach, zaś od 1 tys. do 5 tys. wol. notuje się w 46 (62%). Jeszcze mniej, bo od 500 do 1000 wol. zbiorów bibliotecznych, wypożyczają uczniowie 14 (19%) bibliotek szkolnych. Najmniej wypożyczeń, poniżej 500 wol., udostępniło 10 (14%) badanych bibliotek.

Kolejne pytanie dotyczyło odsetka uczniów korzystających z biblioteki szkolnej. Wszyscy uczniowie (100%) korzystają ze zbiorów biblioteki w 26 (35%) szkołach, a prawie wszyscy w 16 (22%) placówkach oświatowych. Zdecydowanie mniej, bo poniżej 90%, jednak nadal powyżej 50% czytelników odwiedza 27 (37%) bibliotek szkolnych. Jedynie w 4 (5%) placówkach odsetek uczniów korzystających z biblioteki kształtuje się na poziomie 50% lub niżej.

Część zasadnicza przeprowadzonych badań była związana z systemami informatycznymi w bibliotekach szkolnych. Pierwsze pytanie tej części dotyczyło dostępu przez bibliotekę szkolną do internetu.

Analizując uzyskane odpowiedzi należy stwierdzić, że 70 (95%) badanych bibliotek szkolnych posiada dostęp do internetu. Niestety 4 (5%) badane placówki nie posiadają takiej możliwości.

W następnym pytaniu zapytano czy biblioteka szkolna użytkuje informatyczny system biblioteczny w pracy codziennej. Rozkład odpowiedzi na pytanie był podobny: 37 (50%) placówek korzysta z informatycznego systemu bibliotecznego w swojej pracy i tyle samo, czyli 37 (50%), jest pozbawiona takiej możliwości.

Respondentów, którzy odpowiedzieli tak na poprzednie pytanie, poproszono o wskazanie nazwy użytkowanego systemu. Zdecydowana większość, bo 30 (81%) placówek bibliotecznych użytkuje system biblioteczny MOL. 2 (5%) biblioteki szkolne posiadają system PROLIB, 2 (5%) - ProgMan Biblioteka, 1 (3%) - system MATEUSZ i także 1 (3%) placówka - system BIBLIOTEKA [Librus].

Tych opiniodawców, którzy nie użytkują informatycznych systemów bibliotecznych, zapy-

tano, czy chcieliby go posiadać. Większość z nich, 31 (84%) respondentów odpowiedziała twierdząco, jedynie 4 (11%) nie jest nim zainteresowana.

W kolejnym pytaniu poproszono o podanie ilości komputerów, którymi dysponuje biblioteka szkolna. Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że w 70 bibliotekach znajdują się 333 komputery, natomiast 4 placówki nie posiadają ani jednego komputera. Czy to dużo, czy mało? Zdecydowanie za mało, bo na jedną badaną bibliotekę szkolną przypada niespełna 5 komputerów, a koniecznie jest permanentne rozwijanie kompetencji informacyjnych uczniów i nauczycieli przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Na pytanie, czy w ocenie pracy biblioteki szkolnej jest ważny łatwy i szybki dostęp dla czytelnika do informacji o księgozbiorze biblioteki, odpowiedzi twierdzącą podało aż 71 (96%) respondentów, negatywną jedynie 3 (4%).

Bardzo podobnie kształtowały się odpowiedzi na kolejne pytanie, czy w ocenie pracy biblioteki szkolnej jest ważny system informatyczny dający nauczycielowi bibliotekarzowi możliwość pracy zgodnej ze standardami bibliotecznymi. Odpowiedzi na tak było 72 (97%), na nie – jedynie 2 (3%) opiniodawców.

W następnym pytaniu poproszono o odpowiedź, czy korzystanie z centralnej bazy opisów bibliograficznych byłoby ułatwieniem w pracy. Uzyskano (99%), odpowiedzi pozytywne 73. Jedynie 1 (1%) biblioteka szkolna wypowiedziała się negatywnie w tej kwestii.

W przedostatnim pytaniu kwestionariusza ankiety zwrócono się z prośbą o odpowiedź, czy uczeń powinien mieć dostęp do księgozbioru Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. M. Grzegorzewskiej w Zielonej Górze i innych bibliotek. Zdecydowana większość, bo 65 (88%) respondentów uznała, że uczniowie powinni mieć taką możliwość. Przeciwnego zdania było jedynie 9 (12%) badanych placówek oświatowych.

Na zakończenie zapytano, czy ze zbiorów biblioteki szkolnej mogliby korzystać również uczniowie innych szkół. Również połowa 37 (50%) badanych wskazała na taką potrzebę, przeciwnego zdania była taka sama liczba ankietowanych.

WNIOSKI

Badanie ankietowe, przeprowadzone przez Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką im. M. Grzegorzewskiej w Zielonej Górze, należy potraktować jako diagnozę środowiska szkolnych bibliotek na-

szego regionu. Stanowiąc ono może dogodne wyjście do późniejszych badań porównawczych, jako badanie o charakterze pionierskim.

Z uzyskanego materiału badawczego wynika:

- prawie każda (95%) biblioteka szkolna posiada dostęp do internetu,
- 50% badanych bibliotek użytkuje informatyczny system biblioteczny w pracy codziennej. Należy zaznaczyć, że badane biblioteki szkolne posiadają bardzo zróżnicowane programy obsługi bibliotek,
- spośród tych bibliotek, które nie posiadają bibliotecznego systemu informatycznego, zdecydowana większość, bo aż 84% zadeklarowała chęć jego posiadania,
- dla 96% ankietowanych placówek ważny jest łatwy i szybki dostęp dla czytelnika do informacji o księgozbiorze biblioteki,
- prawie dla wszystkich opiniodawców (97%), w ocenie pracy biblioteki szkolnej, ważny jest system informatyczny dający nauczycielowi bibliotekarzowi możliwość pracy zgodnej ze standardami bibliotecznymi,
- aż 99% respondentów uważa, że korzystanie z centralnej bazy opisów bibliograficznych byłoby ułatwieniem w pracy bibliotekarza,
- zdecydowana większość (65%) badanych bibliotek jest zainteresowana możliwością korzystania przez swoich uczniów ze zbiorów PBW w Zielonej Górze i innych bibliotek,
- połowa, bo 50% badanych bibliotek wyraziła chęć udostępniania swoich zbiorów uczniom innych szkół.

Wyniki badań umożliwiły nam poznanie i dokonanie ogólnej oceny aktualnych systemów informatycznych w bibliotekach szkolnych południowej części województwa lubuskiego. Pozwoliły również zrozumieć potrzeby oraz oczekiwania nauczycieli bibliotekarzy szkół i placówek województwa lubuskiego dotyczące bibliotecznego systemu informatycznego. Uzyskane informacje są cenną wskazówką do ustalenia kierunków współpracy PBW w Zielonej Górze z bibliotekami szkolnymi. Poznanie aktualnych potrzeb i opinii nauczycieli bibliotekarzy bibliotek szkolnych w zakresie dostępu do centralnej bazy opisów bibliograficznych oraz udostępniania zbiorów bibliotecznych szerokiemu gronu użytkowników, pozwoli w przyszłości na podniesienie jakości pracy bibliotek szkolnych oraz poziomu świadczonych usług.

Jolanta Jordan-Wechta
Marzena Szafińska-Chadała
Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka
im. Marii Grzegorzewskiej w Zielonej Górze